

УДК 338.28:336.74

АНАЛІЗ СТАНУ ГРОШОВОЇ МАСИ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВОЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Божанова О.В.

Національна металургійна академія України

Проведено аналіз стану грошової маси в Україні за період 2004-2014 рр. Значну увагу приділено дослідженню структури грошової маси. Визначено показники монетизації і доларизації економіки за період, що досліджувався. Виявлені фактори впливу на стан грошової маси в Україні. Визначено напрями поліпшення стану грошової маси в країні.

Ключові слова: грошова маса, грошові агрегати, коефіцієнт готівки, рівень доларизації економіки, коефіцієнт монетизації економіки.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими дослідженнями. Сучасні економічні умови характеризуються активізацією трансформаційних процесів, формуванням соціально-орієнтованої ринкової економіки України і важливу роль у досягненні сталого економічного розвитку держави відводиться грошово-кредитній політиці, що покликана, враховуючи тенденції розвитку вітчизняної економіки та грошово-кредитної сфери, визначати завдання і напрями діяльності банківської системи в цілому та На-

ціонального банку України зокрема для забезпечення стабільності грошової одиниці України, як важливої передумови фінансової і макроекономічної рівноваги та сталого соціально-економічного розвитку країни.

У продовж останніх років в Україні спостерігається постійна тенденція до збільшення обсягів грошової маси, що негативно впливає на соціально-економічну ситуацію в країні. Сьогодні є необхідним зміцнення стабільності і привабливості національної грошової одиниці, оскільки однією

з передумов економічного розвитку країни є відповідність грошової маси проблемам економіки.

Формування ефективної грошово-кредитної політики країни зумовлює необхідність аналізу грошової маси оскільки зміни, що відбуваються у складі, структурі, обсягу грошової маси суттєво впливають на швидкість обороту грошей, формування платоспроможного попиту, ринкову кон'юнктуру і як наслідок на економічний розвиток країни в цілому. Саме тому аналіз стану грошової маси завжди є актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність грошової маси та чинники, що впливають на її обсяг, склад і структуру розкрито в працях М.І. Савлука [1], П. Круша [2], С.В. Науменкова [3], І.О. Педерсен [4], Радзівєвського О.В. [5] та інші. Проте обсяг і структура грошової маси постійно змінюються у часі у зв'язку з чим потребують постійного аналізу, що і стало підставою проведення даного дослідження.

Мета статті. Основою метою статті є аналіз обсягу, складу і структурі грошової маси України протягом останніх років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з передумов фінансової стабільності є збалансованість обсягу грошової маси потребам економіки. Регулювання грошового обігу повинно відбуватися на основі принципу мінімізації впливу негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Сучасні економічні умови характеризуються активізацією трансформаційних процесів, в країні формується соціально – орієнтована ринкова економіка і важливу роль у досягненні економічного розвитку України відводиться грошово-кредитній політиці. Сутнісна характеристика грошової маси розкривається завдяки кількісних показників, що характеризують стан грошового обігу. Одним із таких показників

є величина і структура грошової маси. Необхідно зауважити, що до тлумачення поняття «грошова маса» науковці підходять з різних сторін і розглядають з різноманітних аспектів і в науковій літературі відсутнє єдине визначення економічної категорії «грошова маса». Більшість науковців під грошовою масою розуміють всю сукупність запасів грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент часу [1]. Грошова маса залежить від попиту та пропозиції грошей, а також від зобов'язань банків по кредитах отриманих від НБУ, сальдо іноземних активів, операцій на ринку цінних паперів. Структура грошової маси відображає рівень розвитку економіки країни. В міжнародній банківській статистиці використовують агрегатний метод класифікації функціональних форм грошей. Грошові агрегати розкривають структуру грошової маси. Дослідження грошових агрегатів дозволяє визначити ступінь розвитку грошової маси країни та визначити шляхи стабілізації і зміцнення грошової одиниці. Відповідно до методологічних правил НБУ виділяють грошові агрегати наступного складу:

M0 включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями;

M1 включає грошовий агрегат M0 та переказні депозити в національній валюті;

M2 включає грошовий агрегат M1 та переказні кошти в іноземній валюті й інші депозити;

M3 включає грошовий агрегат M2 та цінні папери, крім акцій.

Грошовий агрегат M3 є показником грошової маси в країні.

В таблиці 1 наведено динаміку грошових агрегатів протягом 2004-2014 років.

Аналіз показників динаміки грошових агрегатів показує, що протягом періоду, що досліджу-

Таблиця 1

Динаміка грошових агрегатів в Україні у 2004-2014 рр.

Рік	M0, млн. грн	M1, млн. грн	M2, млн. грн	M3, млн. грн	Питома вага M0 до M3, %	Питома вага M1 до M3, %	Темп росту M0, %	Темп росту M3, %	Абсолютне відхилення показника M0, млн. грн	Абсолютне відхилення показника M3, млн. грн
2004	42300	67100	125500	125800	33,6	53,3				
2005	60231	98572	193145	194070	31,0	50,8	142,4	154,3	17931	68270
2006	74984	123274	259414	261063	28,7	47,2	124,5	134,5	14753	66993
2007	111119	181665	391272	386156	28,8	47,0	148,2	147,9	36135	125093
2008	154727	225128	512528	515727	30,0	43,7	139,2	133,6	43608	129571
2009	157029	233748	484772	487298	32,2	48,0	101,5	94,5	2302	-28429
2010	182990	289894	596841	597872	30,6	48,5	116,5	122,7	25961	110574
2011	192700	311100	681800	685500	28,1	45,4	105,3	114,7	9710	87628
2012	203200	323200	771100	773200	26,3	41,8	105,4	112,8	10500	87700
2013	237800	383900	906300	909100	26,2	42,2	117,0	117,6	34600	135900
2014	282900	435500	955300	956700	29,6	45,5	119,0	105,2	45100	47600

Таблиця 2

Співвідношення наявних в обороті готівкових грошей і показника ВВП

Рік	M0, млн.грн	ВВП млн.грн	Співвідношення M0 до ВВП, %	Рік	M0, млн.грн	ВВП млн.грн	Співвідношення M0 до ВВП, %
2004	42300	345113	12,26	2010	182990	1082569	16,90
2005	60231	441452	13,64	2011	192700	1316600	14,64
2006	74984	544153	13,78	2012	203200	1408889	14,42
2007	111119	720731	15,42	2013	237800	1454931	16,34
2008	154727	948056	16,32	2014	282900	1566728	18,06
2009	157029	913345	17,19				

ється всі грошові агрегати зросли. Слід зауважити, що наявні в обороті готівкові гроші зросли на 232070 млн. грн., а грошова маса збільшилась на 810420 млн. грн. Під час дослідження грошових агрегатів значну увагу необхідно приділяти співвідношенню готівковій і безготівковій частинам грошової маси, оскільки чим нижча частка наявних в обороті готівкових грошей у загальній грошовій масі тим ефективніше дана національна грошова система. Вважається, що частка готівки в структурі грошової маси не повинна перевищувати 7%. На сьогодні в Україні 29,6% грошової маси обертається поза банками і не контролюється банківською системою, що є негативним явищем. До найвагомійших причин зростання частки наявних в обороті готівкових грошей відносять прагнення багатьох суб'єктів здійснювати розрахунки готівкою і втрата довіри юридичних і фізичних осіб до банківської системи. Зростання частки готівки, що знаходиться поза банками в загальній грошовій масі ускладнює стан розрахунків і послаблює кредитний потенціал банків. Грошовий агрегат М1 характеризує частину грошової маси, яка використовується для розвитку національної економіки. Як показують розрахунки співвідношення наявних в обороті готівкових грошей й вклади економічних суб'єктів в національній валюті і грошової маси в країні протягом 2011-2013 років знижувалось. В 2014 році даний показник значно зріс і складає 45,5%. Це свідчить про те, що все ж таки значна маса грошей виступає у вигляді кредитного ресурсу.

Безпеку функціонування грошового ринку визначає показник співвідношення М0 до ВВП, нормативне значення якого не повинно перевищувати 4% [5]. В таблиці 2 наведено співвідношення М0 до ВВП.

Аналіз показників, що наведено в таблиці 2 показує, що показник співвідношення М0 до ВВП, не відповідає нормативному значенню і значно його перевищує, і протягом останніх чотирьох років має тенденцію росту.

Динаміка грошових агрегатів протягом 2004-2008 рр. підтримувалась Національним банком України на рівні, який давав змогу поступово підвищувати рівень задоволення потреб економічних суб'єктів у грошових коштах. Для оцінки ступеня забезпеченості економіки грошовими коштами використовується коефіцієнт монетизації економіки. Значення цього коефіцієнта є одним з основних показником контролю грошової маси, і його дослідження дає можливість вчасно розробити і вжити заходи щодо запобігання неконтрольованого росту грошової маси в умовах недостатності товарної пропозиції. Монетизація економіки тісно пов'язана з реальним соціально-економічним роз-

витком країни. Динаміка зміни рівня монетизації вітчизняної економіки має виражену тенденцію до зростання. В таблиці 3 наведено динаміку коефіцієнта модернізації економіки.

Таблиця 3

Динаміка коефіцієнта монетизації економіки за період 2004-2014 рр.

Рік	М2, млн. грн	ВВП млн.грн	Коефіцієнт монетизації економіки	Темп росту рівня монетизації економіки, %
2004	125500	345113	36,36	
2005	193145	441452	43,75	120,31
2006	259414	544153	47,67	108,96
2007	391272	720731	54,29	113,88
2008	512528	948056	54,06	99,58
2009	484772	913345	53,08	98,18
2010	596841	1082569	55,13	103,87
2011	681800	1316600	51,78	93,93
2012	771100	1408889	54,73	105,69
2013	906300	1454931	62,29	113,81
2014	955300	1566728	60,97	97,89

Як видно з наведених даних у таблиці 3, найбільше значення показника монетизації економіки в Україні протягом 2004-2014 рр. спостерігається у 2013 році – 62,29%. Досить низькі значення коефіцієнта монетизації економіки підтверджують кризисні процеси економічної системи країни. Нормальне значення цього показника знаходиться в межах 70-80%. Проте Круша П.В. вважає, що для України коефіцієнт монетизації варіюється у межах 50% [5]. Отже можна вважати, що рівень національної економіки достатнім. Збільшення його до зазначеного рівня є одним із головних стратегічних завдань Національного банку України. Оптимальний рівень монетизації економіки визначенню не підлягає, можливо визначити об'єктивний рівень грошової маси, що б задовольнила всі економічні потреби країни і забезпечила її стабільний розвиток. Об'єктивний рівень монетизації економіки визначається не лише потребами товарообороту в платіжних засобах, а й цілою низкою інших чинників, на основі аналізу яких визначають національні особливості щодо економічних, політичних та інших процесів в країні, які здійснюють вплив на рівень монетизації економіки. Слід зазначити, що причиною різниці у рівнях монетизації різних країн є відмінності у розрахунку цього показника, а також певні методичні недоліки в розрахунку даного коефіцієнта, зокрема не досить коректне зіставлення грошової маси як запасу і валового внутрішнього продукту як потоку [8].

Розвиток національної економіки характеризує показник швидкості обігу грошової маси,

Таблиця 4

Швидкість обігу грошей в Україні за період 2004-2014 рр.

Рік	М3, млн. грн	ВВП млн.грн	Швидкість обігу грошей	Рік	М3, млн. грн	ВВП млн.грн	Швидкість обігу грошей
2004	125800	345113	2,743347	2010	597872	1082569	1,810704
2005	194070	441452	2,274705	2011	685500	1316600	1,920642
2006	261063	544153	2,084374	2012	773200	1408889	1,822153
2007	386156	720731	1,866424	2013	909100	1454931	1,600408
2008	515727	948056	1,83829	2014	956700	1566728	1,637638
2009	487298	913345	1,874305				

Показники доларизації української економіки за методикою ММФ

Рік	МЗ, млн. грн	Обсяг депозитів в іноземній валюті, млн. грн.	Рівень доларизації, %	Рік	МЗ, млн. грн	Обсяг депозитів в іноземній валюті, млн. грн.	Рівень доларизації, %
2004	125800	10807	8,59	2010	597872	41600	6,96
2005	194070	45618	23,51	2011	685500	51900	7,57
2006	261063	70155	26,87	2012	773200	57000	7,37
2007	386156	89867	23,27	2013	909100	52400	5,76
2008	515727	157512	30,54	2014	956700	87700	9,17
2009	487298	154156	31,63				

який характеризує насамперед інтенсивність використання запасу грошей в обороті для оплати товарів та послуг, що реалізуються. Зміна швидкості обігу грошей суттєво впливає на пропозицію грошей в обігу і цим впливає на платоспроможний попит і на витрати обігу, ускладнює чи полегшує регулювання грошового обігу, дає узагальнююче відображення зміни інтенсивності економічних процесів [11]. Значення показника швидкості обігу грошей вважається достатнім у випадку, якщо кожна грошова одиниця обертається приблизно 2 рази за рік.

Як видно із даних, що наведено в таблиці 4 значення показника швидкості обігу грошової маси знаходиться в межах нормативного значення.

Останнім часом особливістю економіки України є нестабільність національної валюти. Економічні агенти зацікавлені в тому, щоб гроші мали відносно стабільну купівельну спроможність і саме тому віддають перевагу більш стабільній іноземній валюті. Вплив доларизації на кон'юнктуру фінансових ринків може бути непередбачуваним. Доларизація суттєво скорочує ефективність проведення грошово-кредитної політики. Доларизація економіки, як феномен грошової системи, є, в більшій мірі, негативним явищем, аніж позитивним, оскільки підриває національні інтереси країни, сприяє незаконному відпливу капіталу за кордон, призводить до втрати інвестиційного потенціалу, збіднює суспільство та державу, штучно знецінює та деформує структуру грошового обігу [13]. В науковій літературі виділяють три види доларизації – офіційну, напівофіційну та неофіційну у зв'язку з цим виникають труднощі з точним визначенням рівня доларизації економіки країни, так як відсутні чітко визначені показники оцінки валютного заміщення. У таблиці 5 наведено роз-

раховані показники рівня доларизації української економіки за методикою МВФ. Граничне значення для рівня доларизації є 30%.

Причиною таких різких коливань рівня доларизації економіки є макроекономічна нестабільність в країні і відображає негативні зміни, що відбуваються на валютному ринку. Фактори, що вплинули на такі коливання мають довгостроковий вплив і тому швидких змін щодо стабілізації ситуації, після впроваджених заходів з дедоларизації очікувати не слід.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз стану грошової маси в Україні за період 2004-2014рр. показав, що на сьогодні в Україні 29,6% грошової маси обертається поза банками і не контролюється банківською системою, що є негативним явищем. До найвагоміших причин зростання частки наявних в обороті готівкових грошей відносять прагнення багатьох суб'єктів здійснювати розрахунки готівкою і втрата довіри юридичних і фізичних осіб до банківської системи. Показник співвідношення М0 до ВВП, не відповідає нормативному значенню і значно його перевищує, і протягом останніх чотирьох років має тенденцію росту. Найбільше значення показника монетизації економіки в Україні протягом 2004-2014 рр. спостерігається у 2013 році – 62,29%. Значення показника швидкості обігу грошей вважається достатнім оскільки національна грошова одиниця обертається приблизно 2 рази за рік. Для формування ефективної грошово-кредитної політики необхідні більш ретельні дослідження проблем монетизації та доларизації економіки, що сприятимуть розробки механізму наповнення економіки грішми з урахуванням негативних явищ і дозволить державі забезпечити конкурентні позиції в умовах глобалізації.

Список літератури:

1. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с. – ISBN 966-574-369-4.
2. Круша П. Національна економіка: Підручник / За ред. проф., к.е.н. П. Круша. – К.: Каравела, 2008. – 416 с.
3. Науменкова С. В. Основні тенденції розміщення грошової маси та їх вплив на формування грошово-кредитної політики Європи / С. В. Науменкова // Вісник НБУ. – 2006. – № 1. – С. 19-25.
4. Педерсен І. О. Оцінка стану грошової маси в Україні / І. О. Педерсен // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2012. – № 6. – С. 83-87.
5. Радзівський О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації / О. Радзівський // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 16-23.
6. Статистичні матеріали Національного Банку України – Статистичний бюлетень (електронне видання) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/Electronic%20bulletin/data/stat.pdf>
7. Статистичні матеріали Національного Банку України – Монетарний огляд (електронне видання) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58037

Божанова Е.В.

Национальная металлургическая академия Украины

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ДЕНЕЖНОЙ МАССЫ В УКРАИНЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ

Аннотация

Проведен анализ состояния денежной массы в Украине за период 2004-2014 гг. Значительное внимание уделено исследованию структуры денежной массы. Определены показатели монетизации и долларизации экономики за период, который исследовался. Выявленные факторы влияния на состояние денежной массы в Украине. Определены направления улучшения состояния денежной массы в стране.

Ключевые слова: денежная масса, денежные агрегаты, коэффициент наличных денег, уровень долларизации экономики, коэффициент монетизации экономики.

Bozhanova E.V.

National Metallurgical Academy of Ukraine

THE ANALYSIS OF THE CONDITION OF MONEY SUPPLY IN UKRAINE, AS THE MAKING MONETARY POLICY

Summary

The analysis of the state of amount of money is conducted in Ukraine for period 2004-2014. Considerable attention is spared to research of structure of amount of money. The indexes of monetization and dollarization of economy are certain for period that was investigated. The educed factors of influence are on the state of amount of money in Ukraine. Directions of improvement of the state of amount of money are certain in a country.

Keywords: amount of money, money aggregates, coefficient of cashs, level of economy dollarization, coefficient of economy monetization.